

ПРОФЕСІЙНІ ПРОБИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА МОДЕЛЬ АКТИВІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

PROFESSIONAL TRIALS AS A PEDAGOGICAL MODEL OF ACTIVATION OF FUTURE ARTISTS PROFESSIONALS IN AN INCLUSIVE ENVIRONMENT

Стаття присвячена проблемі методів активізації майбутніх фахівців художнього профілю в інклюзивному середовищі. Для огляду цієї теми розглянуто розробки та ідеї основних науковців у цій сфері. Визначено розгляд ними найбільш вдалого методу активізації, а саме моделі професійних проб. Зроблено спробу введення цієї моделі в інклюзивне навчальне середовище. Для цього надано термінологічні пояснення таких понять, як «інклюзія» та «інклюзивна освіта», окреслено дослідження інклюзивного освітнього середовища й адаптації методу професійних проб. Висвітлено історичне підґрунтя цієї моделі у світі. Виявлено найбільш оптимальну її адаптацію у середовищі мистецького навчального закладу. Показано важливість творчої обдарованості в майбутніх фахівців художнього профілю і доведено її значущість у вибраній професії. До розкриття питання творчості нечуучих чи учнів із вадами слуху долучено розробки та напрацювання вчених у цій сфері. Проаналізовано основні етапи підготовки та проведення професійних проб. Виявлено потребу в залученні сурдолога для роботи з учнями – майбутніми фахівцями у зв'язку з поєднанням теоретичної та практичної компоненти наочності виконання завдання під час проведення проби. Визначено предметність проведення професійних проб. Означено дисципліни, з яких такі проби будуть проводитися, а також основних учасників проведення таких педагогічних моделей: учня, педагога та сурдолога. Відкрито для огляду проблему складання тесту на практичне випробування професійних проб як у стінах навчального закладу професійно-технічної освіти, так і в загальноосвітній школі чи в спеціальному закладі-інтернаті для дітей із вадами слуху. Обґрунтовано важливість теми дослідження в освітньому просторі України в сучасній педагогічній системі XXI ст. Доведено актуальність проведення професійних проб для кращої профорієнтаційної роботи серед абітурієнтів, а також серед першокурсників закладів для аналізу їх вмій і навиків, набутих під час навчання.

Ключові слова: професійні проби, інклюзія, інклюзивна освіта, викладач, творча обдарованість.

The article is devoted to the problem of methods of activating future art professionals in an inclusive environment. To review this topic, the development and ideas of the main scientists in this field are considered. They determined their consideration of the most successful method of activation, namely, the model of professional samples. An attempt has been made to introduce this model into an inclusive learning environment. For this, a terminological explanation of such concepts as "inclusion" and "inclusive education" is provided, and researchers are scheduled to study the topic of an inclusive educational environment and adapt the method of professional tests. The historical basis of this model in the world is indicated. The most optimal adaptation to the environment of an art educational institution was revealed. The importance of creative giftedness among future specialists in the field of art is shown and its significance in the chosen profession is proved. The development and research of scientists in this field are added to the disclosure of the creativity of students with hearing impairments. The main stages of the preparation and conduct of professional samples are analyzed. The need for attracting an audiologist to work with students – future specialists in connection with a combination of theoretical and practical components of the visibility of the assignment during the test is revealed. The subjectivity of conducting professional tests is determined. The disciplines for which such tests will be conducted, as well as the main participants in the conduct of such pedagogical models: student, teacher and audiologist are noted. The problem of passing the test for the practical testing of professional samples is open for inspection both within the walls of the educational institution of vocational education, and in a comprehensive school or in a special boarding school for children with hearing impairments. The importance of the research topic in the educational space of Ukraine in the modern pedagogical system of the XXI century is substantiated. The relevance of conducting professional tests for the best career guidance among applicants, as well as among freshmen in institutions for the analysis of their skills acquired during training, is proved.

Key words: professional tests, inclusion, inclusive education, teacher, creative talent.

УДК 377.3/ 376.33
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-1-29>

Денькович Н.А.,
аспірант кафедри педагогіки
та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді. У реаліях сьогодення профорієнтаційна робота для всіх навчальних закладів чи то вищої, чи середньої освіти є надзвичайно актуальною. Особливо це стосується закладів професійно-технічної освіти. Якщо ж ми розглядаємо освітнє середовище для здобуття учнями чи студентами мистецького фаху, то важливим є ще і становлення в учня творчих і креативних задатків. Тому замало лише зацікавити учнів професією. До неї

мають бути ще і певні професійні критерії. Важливим і актуальним є визначення творчої обдарованості учнів – абітурієнтів навчальних закладів художнього спрямування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що тема професійних проб як педагогічної моделі активізації майбутніх фахівців художнього профілю в інклюзивному середовищі не вивчена в педагогічній структурі України. Головним чином це пов'язано з тим, що профорієнта-

ція серед інклюзивного навчального середовища лише починає свою активність, адже загальна практика масового створення інклюзивної освіти на базі професійно-технічних навчальних закладів щойно входить у практику.

Такі українські вчені, як М. Захарова, О. Щербак, Б. Федоришин, Н. Ничкало та ін. піднімають питання профорієнтаційної роботи з учнями. Про проблеми теорії педагогічних технологій у свої працях пишуть В. Безпалько, С. Сисоева, Н. Талізіна та ін. Для вибору учнівською молоддю професій було розроблено методи такими зарубіжними вченими, як Д. Голанд (США), С. Фукуяма (Японія) та Є. Клімов (Росія).

Питання природи таланту серед вітчизняних вчених досліджували та досліджують М. Гончаренко, О. Кульчицька, Л. Левчук, В. Моляко, О. Матюшкін, А. Руденченко, В. Рибалка та ін. В. Моляко окреслює і природу творчого потенціалу й обдарованості.

Психолого-педагогічні проблеми формування різних аспектів естетики та культури через засоби мистецтва у дітей із певним порушенням розвитку розкривають наукові праці психологів Б. Ананьєва, П. Блонського, Л. Божович, Л. Венгер, Л. Виготського, А. Запорожця, Е. Ігнат'єва, С. Рубінштейна, Б. Теплова, Д. Ельконіна, П. Якобсона та ін.; педагогів Т. Аболіної, Н. Аніщенко, В. Бутенко, Б. Верб, Д. Джоли, Б. Ліхачова, Н. Миропольської, С. Хлебик, О. Чернової, Г. Шевченко, А. Щербо, А. Колупасової та З. Ленів. Питання психолого-педагогічного супроводу та підготовки фахівців для інклюзивної освіти піднімає педагог О. Будник, а окреслення нормативно-правової бази – методист Н. Приймак.

Висвітлення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Питання професійних проб і їх практичне використання для адаптування в навчальне інклюзивне середовище художнього напрямку освіти не розкриті і не вивчене. У статті ми частково його окреслимо і дамо аргументоване пояснення важливості таких проб у сучасній педагогічній системі професійно-технічних закладів освіти.

Мета статті – описати основні профорієнтаційні методи та розкрити ідейність професійних проб як педагогічної моделі активізації майбутніх фахівців художнього профілю. Виявити підходи й організаційні труднощі проведення таких проб в інклюзивному середовищі та знайти шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Новітня педагогічна система та інтеграція навчального простору і залучення до нього учнів із певними психофізичними порушеннями зумовлює потребу навчальних закладів до проведення профорієнтаційної роботи, адаптованої до таких абітурієнтів і майбутніх фахівців. Якщо ж це стосується художніх навчальних закладів, то адміністрація навчальних

установ має дбати про залучення до навчального процесу творчої та обдарованої молоді.

Беручи до уваги вищесказане, варто зазначити, що сучасна освітня система організовує навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах професійно-технічної освіти на основі Постанови Кабінету Міністрів України [6]. Ця Постанова визначає організацію інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти з метою реалізації права осіб з особливими освітніми потребами на здобування якісної професійної (професійно-технічної) освіти, перепідготовку та підвищення кваліфікації з урахуванням їх потреб і можливостей.

Для початку варто визначити поняття «інклюзії» та «інклюзивної освіти». О. Будник розділяє ці поняття. За її визначеннями, інклюзія – це процес, що дає можливість залучати усіх учнів до участі у діючих культурно-освітніх програмах [1, с. 19]. Поняття «інклюзивної освіти» науковець розкриває у двох визначеннях, а саме:

«Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, і передбачає навчання дитини з особливостями психофізичного розвитку за умов загальноосвітнього закладу з обов'язковим фаховим психолого-педагогічним супроводом». «Інклюзивна освіта – це навчання та виховання учнів з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітньої школи з метою їх соціальної адаптації в суспільстві» [1, с. 20]. Ми б у цьому визначенні додали, що не лише в умовах загальноосвітньої школи, але і в закладах середньої спеціальної та вищої освіти, адже згодом випускники завершать школу і підуть здобувати фахову освіту для отримання професії.

Якщо ми говоримо про залучення учнів з особливими потребами в навчальний процес творчого навчального закладу, то потрібно окреслити поняття «діти з особливими освітніми потребами». До цієї категорії належать діти, які є сліпими та мають знижений зір, глухі та з вадами слуху, з тяжким порушенням опорно-рухового апарату, розумовою відсталістю, діти зі складними вадами розвитку, навчання і виховання яких здійснюється у спеціально створених умовах.

За класифікацією цієї ж дослідниці до групи «учні з особливими потребами» відносимо учнів із соціальними проблемами, учнів з інвалідністю, учнів із незначними порушеннями, а також обдарованих дітей [1, с. 18].

А що ж робити з учнями, які, маючи особливі потреби, належать до двох категорій? Розглянемо приклад поєднання в учнів з інвалідністю (глухих і з вадами слуху) із творчою обдарованістю. Тут виокремлення однієї з ознак є неможливим, і супровід

таких учнів і майбутніх студентів має бути комплексним та адаптованим до двох особливостей.

До проблеми визначення сутності обдарованості, у нашому випадку – творчої обдарованості, неодноразово у своїх наукових працях звертався О. Моляко, який, досліджуючи цю проблему, виокремив у системі творчого потенціалу такі компоненти, як: задатки, схильності, що проявляються у підвищеній чутливості, а також у динамічності психічних процесів; інтереси, їх спрямованість, частота та систематичність, домінування пізнавальних інтересів; допитливість, створення нового, схильність до вирішення та пошуку нових проблем; швидкість освоєння нової інформації; схильність до постійних порівнянь, зіставлень; прояви загального інтелекту – розуміння, швидкість оцінок і вибору шляху рішення; емоційність окремих процесів; цілеспрямованість, рішучість, систематичність у роботі; вміння комбінувати, знаходити аналоги, реконструювати; інтуїтивізм – здібність до прояву неусвідомлюваних прогнозів, рішень; здібності до вироблення власних стратегій [4, с. 5].

Щоб перевірити наявні риси й ознаки обдарованості в учнів старших класів, а отже, майбутніх потенційних студентів, потрібні певні тести та завдання для визначення їх рівня.

Вважаємо, що у сучасній системі інклюзивної освіти потрібно використовувати спеціальні педагогічні моделі для учнів з особливими освітніми потребами, щоб визначити їх творчий потенціал та обдарованість у тій чи іншій сфері. У нашій статті розглянемо варіант визначення творчої обдарованості за допомогою професійних проб.

Професійні проби – це моделювання елементів конкретної професійної діяльності, які мають завершений вигляд і слугують наданням рішення про оцінку їх виконання; це випробування учнями певного виду діяльності для визначення готовності перших здобувати ту чи іншу професію відповідно до її критеріїв. Така модель випробувань отримала визнання серед держав Європи й Азії. Її обґрунтував японський професор С. Фукуяма.

Методика, яку розробив С. Фукуяма, базується на його теоретичних положеннях про оцінку здатності людини до вибору професії. Ця методика знайшла застосування не лише в Японії, але й за її межами, зокрема в США. При її розробці він виходив із концептуального положення про те, що основною метою профорієнтаційної роботи в школі є розвиток в учнів здатності до усвідомленого вибору майбутньої професії. На думку автора, така здатність розвивається у школяра у процесі самоаналізу, аналізу професій і здійснення професійних проб [2, с. 261].

Оцінка результатів вибору учнем майбутньої професії здійснюється шляхом послідовного виконання сукупності діагностичних процедур, які одержали назву «F-тест». Їх послідовне виконання

забезпечує визначення індексів самоаналізу, аналізу професій і професійних проб [3, с. 90].

Можна впевнено стверджувати, що такі проби можна проводити в інклюзивному навчальному середовищі, в навчальному середовищі спеціальних закладів і у навчальному закладі, який проводить профорієнтаційну роботу та навчальні курси для підготовки абітурієнтів до іспитів. У навчальному закладі мистецького спрямування вступним іспитом слугує виконання творчого завдання з рисунку, малярства, композиції.

Зазвичай для проведення професійних проб учням надають основні теоретичні та практичні знання про певні види професійної діяльності. У нашому дослідженні це види та техніки рисунку, живопису та композиції. Також можуть бути основні елементи виконання того чи іншого виду декоративно-прикладного мистецтва, вітражу. Результатом проведення такої форми підготовки для викладачів та майбутніх студентів є визначення рівня готовності учнів до фахової підготовки. Щоб зумовити успішне проведення професійних проб, потрібно добре зорганізувати навчальне середовище. Якщо ж середовище є інклюзивне, то в допомозі фаховому педагогу потрібно надати і сурдолога, адже ми розглядаємо інклюзію серед учнів з вадами слуху або і нечуючих. Важливим під час проведення вступного інструктажу є поєднання словесно-наочних та практичних методів. Обов'язковим, на нашу думку, є пояснення техніки безпеки при роботі над виконанням проб-завдань.

У процесі виконання професійних проб педагог (чи це викладач чи майстер виробничого навчання) спостерігає за діяльністю учнів, дає оцінку їхній діяльності, активності, креативності та творчості. Під час процесу виконання педагог аналізує прагнення кожного з учнів досягти поставленого завдання.

Науковець Н. Ничкало бачить професійний успіх і фахову реалізацію та підготовку учнів професійно-технічних закладів освіти саме у результаті успішної практичної результативності при проведенні у них професійних проб. Такі учні згодом стануть фахівцями у здобутій професії, оскільки мають зацікавлення і хочуть поглибити свої знання, уміння і навички. Потрібно розглядати професійну пробу як заключний цикл конкретних дій, де передбачені діагностичні та навчальні можливості. Крім того, професійна проба, що моделює реальну професійну діяльність, стимулює формування адекватної самооцінки рівня готовності до професії, яка обирається, і сприяє реалізації принципу вільного професійного вибору [5, с. 90].

Ми погоджуємося з думкою науковця та вважаємо, що в учнів з'являються самоаналіз і самооцінка. Школяр і майбутній абітурієнт може вивчити особливості власного характеру, свої вміння,

навички, інтелектуальні здібності та фізичний розвиток, виявити творчі та креативні задатки, які потрібно надалі у процесі навчання розвивати й удосконалювати до фахових. Реалізувати такий процес можна завдяки співпраці учня з педагогами та педагогічними працівниками (викладачем, майстром виробничого навчання, сурдологом, психологом та ін.) за допомогою тестів, спостережень, виконання практичних операцій та ін.

Висновки. Отже, є всі підстави зробити висновок, що професійні проби для майбутніх фахівців художнього напрямку у середовищі інклюзивної освіти дають можливість провести кращий аналіз і профорієнтаційну роботу з майбутніми абітурієнтами. Така педагогічна модель може окреслити їхні творчі здібності. Подальше дослідження цього питання вимагає підготовки спеціальних творчих тестів для професійних проб, а також проведення фахового експерименту в інклюзивному середовищі, де навчаються учні з вадами слуху, у спеціалізованих школах-інтернатах та у професійно-технічних закладах художнього спрямування для подальшого аналізу та виявлення вад і помилок під час підготовки майбутніх фахівців.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Будник О.Б. Педагогічний супровід інклюзивної освіти : навчальний посібник. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г.М., 2019. 232 с.
2. Загребнюк Ю.В. Комплексні методики підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 3 (47). С. 259–265.
3. Закатнов Д. Професійне самовизначення старшокласників : методичний посібник. Київ : КНЕУ, 2003. 96 с.
4. Моляко В.А. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. *Обдарована дитина*. 2005. № 6. С. 2–9.
5. Ничкало Н.Г. Професійна педагогіка в інформаційно-технологічному суспільстві. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи* : матеріали IV міжнар. наук.-прак. конф. Хмельницький, 2007. С. 88–94.
6. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-organizaciyi-inklyuzivnogo-navchannya-u-zakladah-profesijnoy-profesijno-tehnichnoyi-osviti-s-636-100719> (дата звернення 02. 11. 2019).